

Identifying the effective factors in improving the security of stadiums with the approach of preventing the aggression of the spectators of the Iranian Football Premier League

Received: 2022/04/10

Accepted: 2023/01/02

Article type: Research Article

PP: 1-32

DOI:

[10.22034/osra.2022.200691.1178](https://doi.org/10.22034/osra.2022.200691.1178)

Mohammad Bostaki

Master of Sports Management,
Department of Sport Management,
Allameh Tabataba'i University, Tehran,
Iran. mohammadbostaki@yahoo.com

Ahmad Mahmoudi

Assistant Professor, Department of
Sport Management, Faculty of
Physical Education and Sport Sciences,
University of Tehran, Tehran,
Iran. (Corresponding Author) Email:
ah.mahmoudi@ut.ac.ir

Mohsen Hallaji

Assistant Professor of Physical
Education Instruction at Shahid
Chamran Campus, Tehran, Farhangian
University, Tehran, Iran.
hallajymohsen@gmail.com

Saeid Roomiany

Master of Physical Education and
Sports Science, Razi University,
Kermanshah, Iran.
saeidroomiany@gmail.com

Quarterly of Order & Security
Guards is licensed under
a [Creative Commons Attribution
4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Based on a work
at <http://osra.jrl.police.ir>.

Abstract

Background and Purpose: One of the most important issues for the stadium audience is the security, which has made it more urgent to pay attention to what has happened in the past and the high risks, injuries and even death. The purpose of the present study was to identify the effective security factors in stadiums with an aggressive approach to preventing spectators from competing in football leagues.

Method: The research method is qualitative and exploratory. The sampling method is non-random and purposeful sampling. The face and content validity of the interview questions were evaluated and approved by 6 sport management professors and then by 14 experts in the field including sport management elites, specialists and managers. Football and law enforcement staff and security officials were interviewed and continued to theoretical saturation, with data analysis through open coding (component or badge), pivotal (subordinate) and selective (key factors) in this study Was performed.

Results: Based on the findings of the present study, a total of 32 indices were identified which consist of three main factors (service, control and special circumstances) and eight sub-factors of the main factor.

Conclusion: According to elite and soccer experts, security factors (stadium facilities, tickets, physical inspections, security measures, high-risk events and conditions) have an impact on preventing aggression in football spectators.

Keywords: Aggression, security, Spectators, Football.

Citation (APA): Bostaki, Mohammad; Mahmoudi, Ahmad; Hallaji, Mohsen; Roomiany, Saeid. (2023). Identifying the effective factors in improving the security of stadiums with the approach of preventing the aggression of the spectators of the Iranian Football Premier League. *Quarterly of Order & Security Guards*, 15(4), 1-32. doi: [10.22034/osra.2022.200691.1178](https://doi.org/10.22034/osra.2022.200691.1178)

شناسایی عوامل مؤثر در ارتقاء امنیت ورزشگاه‌ها با رویکرد پیشگیری از پرخاشگری تماشاگران لیگ برتر فوتبال ایران

چکیده

زمینه و هدف: یکی از مسائل مهم برای حضور تماشاگران در ورزشگاه، امنیت آن است که به دنبال بروز حوادث رخداده در گذشته و خطرهای فراوان، جراحات و حتی مرگ، توجه به آن را ضروری‌تر ساخته است. هدف پژوهش کنونی، شناسایی عوامل مؤثر در ارتقاء امنیت در ورزشگاه‌ها با رویکرد پیشگیری از پرخاشگری تماشاگران تیم‌های لیگ برتر فوتبال است.

روش‌شناسی: روش این پژوهش، کیفی و از نوع اکتشافی است. روش نمونه‌گیری نیز غیرتصادفی و هدفمند است و روایی صوری و محتوایی پرسش‌های مصاحبه ۶ نفر از استادان مدیریت ورزشی بررسی و تأیید شد و سپس با ۱۴ نفر از خبرگان این حوزه شامل نخبگان دانشگاهی حوزه مدیریت ورزشی، متخصصان و مدیران ستادی حوزه فوتبال و نیروهای انتظامی و مسئولان حوزه امنیت مصاحبه شد و تا حد اشباع نظری ادامه یافت و مراحل تحلیل داده‌ها از طریق شناسه‌گذاری در این پژوهش به صورت باز (مؤلفه یا نشان)، محوری (زیرمجموعه‌ها) و انتخابی (عوامل اصلی) انجام شد.

یافته‌ها: براساس یافته‌های پژوهش، درمجموع تعداد ۳۲ شاخص امنیتی شناسایی شد که در قالب سه عامل اصلی (خدمات، کنترل و شرایط خاص) و هشت عامل زیرمجموعه دسته‌بندی شدند.

نتیجه‌گیری: بر این اساس از منظر نخبگان و متخصصان عرصه فوتبال، عوامل امنیتی (امکانات و تجهیزات ورزشگاه، بلیت، بازرسی فیزیکی، اقدامات نیروهای امنیتی، رویدادهای پرخطر و شرایط و فضای حاکم) بر پیشگیری از پرخاشگری تماشاگران فوتبال تأثیر دارند.

کلیدواژه‌ها: امنیت، پرخاشگری، تماشاگران، فوتبال.

دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۲۱

پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۲

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۱-۳۲

شناسه دیجیتال (doi).

۱۰.۲۲۰۳۴/osra.۲۰۲۲.۲۰۰۶۹۱.۱۱۷۸

محمد بستاکي

کارشناس ارشد مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
mohammadbostaki@yahoo.com

احمد محمودی

استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
ah.mahmoudi@ut.ac.ir

محسن حلاجی

استادیار گروه آموزش تربیت‌بدنی پردیس شهید چمران تهران، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.
hallaajmohsen@gmail.com

سعید رومیانی

کارشناس ارشد تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
saeidroomiany@gmail.com

استناد (APA): بستاکي، محمد؛ محمودی، احمد؛ حلاجی، محسن؛ رومیانی، سعید.

(۱۴۰۱). شناسایی عوامل مؤثر در ارتقاء امنیت ورزشگاه‌ها با رویکرد پیشگیری از پرخاشگری

تماشاگران لیگ برتر فوتبال ایران. پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی، ۱۵(۴)، ۱-۳۲.

Doi: [10.22034/osra.2022.200691.1178](https://doi.org/10.22034/osra.2022.200691.1178)

مقدمه

ورزش، پدیده‌ای است که با سایر نهادها و پدیده‌های اجتماعی ارتباط دارد و به سبب این ارتباط است که جمعیت‌های گوناگونی از افراد جامعه در آن شرکت کرده و در سنین مختلف، جنسیت‌های متفاوت، توانمندی‌ها و استعدادهای گوناگون، طبقات اجتماعی، گرایش‌های جنسی، نژادها، قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف، از خدمات، محصولات و برنامه‌های ورزشی به‌نوعی در زندگی اجتماعی و حرفه‌ای خویش استفاده می‌کنند. ورزش سرشار از زیبایی‌هاست و اجرای ماهرانه ورزشکاران در میدان ورزش، زیبایی‌ها را می‌آفریند که تماشاگران و علاقه‌مندان به ورزش را به‌وجود می‌آورد (نژادسجادی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۴).

در بین فعالیت‌های گوناگون ورزشی رایج در سراسر دنیا، بی‌گمان ورزش فوتبال پُرفرودارترین، پُرشرکت‌کننده‌ترین و پُربیننده‌ترین فعالیت و رشته ورزشی به‌شمار می‌آید. فوتبال، بیش از آنکه ورزشی ساده و معمولی باشد، پدیده‌ای است پیچیده که بی‌هیچ اغراق باید همانند سایر پدیده‌های اجتماعی به آن نگریست. اگر روزگاری شمار ورزشگاه‌های (با ظرفیت پنجاه‌هزار نفر به بالا، در جهان از شمار انگلستان دست تجاوز نمی‌کرد، امروزه چند صد ورزشگاه عظیم در سراسر دنیا احداث‌شده است که مکان‌هایی برای گردآمدن دوستداران و طرفداران فوتبال به‌شمار می‌رود و اصل انکارناپذیر در زندگی میلیون‌ها نفر در سراسر جهان محسوب می‌شود که پیشرفت‌های سریع و چشم‌گیر و هیجانات زیاد این بازی، از آن یک پدیده بزرگ ساخته است (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۵).

از مسائل مهمی که در دهه اخیر موردتوجه اندیشمندان اجتماعی و جامعه‌شناسی قرار گرفته است، بررسی و تعیین علل، حوادث و رفتارهای نابهنجار در فوتبال بوده است که رفتارهایی همچون اوباشگری، خشونت و پرخاشگری از مهم‌ترین انواع رفتارهای نابهنجاری است که در طی سال‌های

^۱ Stadium

در این نوشتار با توجه به اینکه تمامی تیم‌های لیگ برتری استادیوم استاندارد ندارند، بنابراین واژه‌های استادیوم و ورزشگاه در مفهوم یکسان به‌کار رفته است.

گذشته تا به امروز در میدان‌ها ورزشی رُخ داده است. از سویی دیگر، ورزش فوتبال به‌عنوان یک پدیده اجتماعی، محصول نظام اجتماعی و مناسبات حاکم بر همان جامعه است که بیش از هر ورزش دیگری بازتاب‌دهنده فراگردهای اجتماعی است. این ورزش پرترفدار به‌تدریج به‌صورت یک صنعت، تجارت، علم و از همه مهم‌تر فرهنگ درآمد و با الگوهای مشخص در سراسر کشور ما پراکنده شده است. رفتارهای خشونت‌آمیز به‌طور معمول از زمان پیدایش فوتبال و تعصب هواداران ایجاد شده و به‌موازات گسترش ورزش فوتبال بیشتر شده تا جایی که در برخی از کشورها به‌عنوان یک معضل اجتماعی مطرح است و در پیشگیری^۱ و کاهش این رفتارها تلاش می‌کنند (پورزرنگار و انتشاری، ۱۳۹۷: ۱۲۸؛ خاقانی‌آور و شانواز، ۱۳۹۵: ۴۰).

امروزه اهمیت حضور تماشاگران و تأثیرات مثبت آنها در رقابت‌های ورزشی برای همگان آشکار شده است و تماشاگران از ارکان اصلی ورزش به‌شمار می‌آیند؛ به‌گونه‌ای که عامل رشد و توسعه این رشته ورزشی هستند. اهمیت حضور تماشاگران در رقابت‌های ورزشی به حدی است که سبب می‌شود ورزشکاران در حضور آنها حداکثر تلاش خود را در رقابت ورزشی به‌کار گرفته و از تماشاگران نیز به‌عنوان یار دوازدهم تیم‌ها یاد می‌کنند. از سویی در رقابت‌های ورزشی، عملکرد فرد فقط از تعامل اجتماعی میان او و هم‌تیمی‌هایش تأثیر نمی‌پذیرد، بلکه زمانی که ورزشکاری خود را در حضور چندین نفر احساس می‌کند یا زمانی که موردتوجه توده‌ای از تماشاگران قرار می‌گیرد، هرچند میان او و آنها هیچ رابطه‌ای نباشد، عملکردش تحت‌تأثیر قرار می‌گیرد (جوان‌جعفری و صفری، ۱۳۹۷: ۵۵).

تماشاگران وقتی در یک محیط ورزشی یا ورزشگاه قرار می‌گیرند، با توجه به تحریک احساساتشان که به شیوه بازی بازیکنان مربوط می‌شود، آرام‌آرام ابتدا با حمایت، خودشان را تخلیه می‌کنند، اما این تخلیه می‌تواند با نحوه بازی تیم حریف، قضاوت داور یا رفتار بازیکنان و مربیان خودی، جایش را به اعتراض و سپس پرخاشگری بدهد که ابتدا با خشونت کلامی آغاز شده و جای تعادل

^۱ prevention

رفتاری را می‌گیرد و گاه به درگیری فیزیکی یا حتی پرتاب سنگ، شیشه و غیره منجر می‌شود. آستانه تحمل بازیکنان، مربیان، داوران و تماشاگران ایرانی بسیار پایین است و با کوچک‌ترین برخوردی به فحاشی و ناسزا و گاه دعوا و خشونت روی می‌آورند. افراد از رفتار ورزشکاران مشهور، مربیان و داوران تقلید می‌کنند و هنگامی که آنها رفتار پرخاشجویانه و خشونت‌آمیز از خود بروز می‌دهند، تماشاگر نیز به تقلید و الگوگیری از آنها می‌پردازد (پورزرنگار و انتشاری، ۱۳۹۷: ۱۴۰).

رفتارهای خشونت‌آمیز هواداران فوتبال، اینک نه به‌عنوان حادثه‌ای زودگذر و آنی، بلکه به‌عنوان یک مسئله اجتماعی، لزوم بررسی پژوهش‌های جامعه‌شناختی را درباره آسیب‌شناسی اجتماعی در ورزش فوتبال آشکار می‌سازد. مسئله‌ای که در کشور ما و در حوزه پژوهش‌های جامعه‌شناختی کمتر به آن پرداخته شده است (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۸). یکی از مسائل مهم برای حضور تماشاگران در ورزشگاه، امنیت ورزشگاه است که به دنبال بروز حوادث رُخداده درگذشته و خطرهای فراوان، جراحت و حتی مرگ، توجه به آن را ضروری‌تر ساخته است. از طرفی تماشاگران برای تماشای یک بازی و لذت بردن از آن به ورزشگاه می‌آیند و انتظار برقراری امنیت در محیط ورزشگاه را دارند. همچنین اهمیت عوامل امنیتی از این جهت بیشتر موردتوجه قرار می‌گیرد که در صورت بروز اشکال در آن می‌تواند جان تماشاگران، بازیکنان، کادر فنی و ... را تهدید کند که نمونه‌های فراوانی در لیگ برتر ایران وجود دارد و بسیاری از آنها قابل پیشگیری است. در این حوزه سهل‌انگاری‌های کوچک می‌تواند مشکلات بزرگ به همراه داشته باشد و این مهم تنها با شناسایی عوامل تأثیرگذار، هماهنگی مناسب، برنامه‌ریزی دقیق، اقدام به‌موقع و نظارت مستمر ممکن می‌شود. بر این اساس، شناسایی عوامل مؤثر امنیتی در ورزشگاه‌ها با رویکرد پیشگیری از پرخاشگری تماشاگران لیگ برتر فوتبال بسیار حائز اهمیت است و مسئولان مربوط باید با نظرات شایسته و تلاش دوچندان به ایجاد محیطی امن^۱ به‌ویژه بر روی سکوها همت گمارند. نظر به

^۱ Safe

وجود خشونت و پرخاشگری در بین تماشاگران لیگ برتر و حوادث متعدد و برجای ماندن خسارات مالی و جانی فراوان و نیز پژوهش‌های محدود انجام‌شده در این زمینه، لزوم شناسایی عوامل امنیتی برای کاهش روند خشونت و پرخاشگری احساس می‌شود. بر همین اساس در این پژوهش به شناسایی این عوامل پرداخته و تلاش می‌شود تا برای پیشگیری از پرخاشگری بررسی و راه‌کارهایی برای کاهش بروز خشونت و پرخاشگری در میان تماشاگران لیگ برتر ارائه شود. با توجه به مطالب مطرح‌شده، پژوهشگران در تلاش برای پاسخ به این پرسش هستند:

عوامل مؤثر در ارتقاء امنیت ورزشگاه‌ها با رویکرد پیشگیری از پرخاشگری تماشاگران لیگ برتر فوتبال کدام‌اند؟

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

پیشینه پژوهش

در بین پژوهش‌های خارجی، یوسف^۱ (۲۰۲۰) اهمیت ورودی‌ها و خروجی‌ها، حضور پلیس، تعداد ناظران امنیتی و واپایش به‌وسیله دوربین‌های مداربسته را نشان داد. همچنین کلیند و کاشمور^۲ (۲۰۱۸) در مطالعه خود تبیین کردند ایجاد ایمنی^۳ و امنیت روزافزون در روز مسابقه باعث بهبود ایمنی شخصی می‌شود و همین امر دلیلی بر حضور دوباره تماشاگر در استادیوم است. وورس^۴ (۲۰۱۸) نیز تبیین کرد: ارزیابی، مدیریت، کاهش خطر و توسعه اقدامات مؤثر برای امنیت و ایمنی سالن‌ها، استادیوم‌های ورزشی و ایجاد آرامش برای هرچه بهتر برگزار کردن رویدادهای ورزشی به دانش مدیران و متخصصان حرفه‌ای این امر نیاز دارد. ترمیزی و همکاران^۵ (۲۰۱۷)، میل و همکاران^۶ (۲۰۱۵) و هال^۷ (۲۰۱۰)، کلید محافظت از زیرساختارهایی همچون

^۱ Yusuf

^۲ Cleland & Cashmore

^۳ Safety

^۴ Voorhees

^۵ Tarnizi et al

^۶ Mil et al

^۷ Hall

استادیوم‌ها و اماکن ورزشی را آموزش مؤثر کارکنان می‌دانند. همچنین اسپایج^۱ (۲۰۱۶) در مطالعه خود از اهمیت مسائل امنیتی در رویدادهای بزرگ ورزشی سخن گفته و به ناتمام ماندن مسابقه فوتبال بین تیم فرانسه و آلمان به علت حملات تروریستی و لغو بازی دوستانه فوتبال بین آلمان و هلند در سال ۲۰۱۵ به دلیل پیدا شدن بسته‌های مشکوک اشاره کرده است. یوسف (۲۰۱۵) نیز در پژوهش خود انجام اقدامات گوناگونی همچون جریمه افراد خاطی، افزایش شمار نیروهای امنیتی و آموزش تخصصی آنها، افزایش استفاده از سامانه‌های دوربین مدار بسته و ... و همچنین جست‌وجو و اسکن تماشاگران در هنگام ورود به استادیوم را ضروری می‌داند. هال و همکاران^۲ (۲۰۱۲) معتقدند: از اقدامات امنیتی مهم دیگری که می‌توان در نظر گرفت، انجام اقدامات حفاظتی است. سونسون^۳ (۲۰۱۲) می‌نویسد: در برخی کشورها نیز تماشاگران خاطی به گذراندن دوره‌های آموزشی ملزم هستند تا پس از آن اجازه حضور در ورزشگاه برای آنها داده شود. رمضان‌اغلو^۴ (۲۰۱۲) نیز معتقد است رفتار پلیس‌های امنیتی موجب افزایش آشوب و رفتارهای متعصبانه از سوی تماشاگران حاضر در استادیوم می‌شود. پرادیتساپورن، کاویا و یوپاپین^۵ (۲۰۱۰) برای امنیت بخشیدن بیشتر به رویدادهای ورزشی نوعی بلیت دیجیتالی هوشمند اختراع و معرفی کردند که می‌تواند در کنار بلیت‌های سنتی و معمولی مورد استفاده قرار گیرد.

در بین پژوهش‌های داخلی: فرجی، همتی‌نژاد و شبانی (۱۳۹۸)، منابع انسانی برگزارکننده مسابقات فوتبال را یکی از عامل‌های اصلی مؤثر بر تأمین امنیت استادیوم‌ها می‌دانند. نتایج پژوهش مصلحی، سلطان‌حسینی و سلیمی (۱۳۹۸)، مقابله با گسترش شورش و دیگر اشکال سوءرفتار تماشاگران در اطراف و در داخل ورزشگاه، مهیا کردن مسیرهای ورود و خروج و شماره‌گذاری صندلی‌ها را در پیشگیری از پر خاشگری تماشاگران تبیین می‌کنند. محمودیان

^۱ Spaij

^۲ Hall et all

^۳ Swenson

^۴ Ramazanoglu

^۵ Praditsathaporn, Kaviya & Yupapin

^۶ Security

و همکاران (۱۳۹۸)، تغییر در نحوه بلیت‌فروشی‌ها و بهره‌گیری از روش‌های جدید در بلیت‌فروشی و اثر فضای استادیوم بر رفتار تماشاگران را مؤثر می‌دانند. نتایج پژوهش پورزرنگار و انتشاری (۱۳۹۷) نشان داد که از دیدگاه ذی‌نفعان ورزش فوتبال استان گیلان، عوامل ساختاری، مدیریتی، محیطی و فردی بر بروز پرخاشگری تماشاگران تأثیرگذار است. پورزرنگار (۱۳۹۷)، بازیکنان فوتبال، مربیان و تماشاگران را از منابع اصلی پرخاشگری می‌داند و تبیین می‌کند که عواملی مانند کمبود اطلاعات از قوانین بازی در میان بازیکنان، مربیان و تماشاگران، ازدحام بیش‌ازحد جمعیت، کنترل خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه جمعیت، بروز بازی خشن از سوی بازیکنان و قضاوت ضعیف داور باعث پرخاشگری تماشاگران می‌شود. نژادسجادی و همکاران (۱۳۹۷) به این نتیجه دست یافتند که بخش عظیمی از پژوهش‌ها در این حوزه بر پرخاشگری تماشاگران در محیط‌های ورزشی تأکید داشته‌اند و همچنین از توهین تماشاگران حریف و پرتاب اشیاء توسط تماشاگران به داخل زمین. جوان جعفری و صفری (۱۳۹۷) تبیین می‌کنند که رفتار تماشاگران به‌ویژه در رشته فوتبال و در بازی‌های حساس، منشأ برخی آسیب‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. شیخی و شریفیان (۱۳۹۶) در نتایج خود تبیین می‌کنند که بایستی جمعیت‌های زیاد را واپایش کنند و جلوی هرگونه خشونت را بین آنها تا حد ممکن بگیرند و از طرفی در استادیوم‌های ورزشی در حین تماشای مسابقه، عصبی شدن شماری از افراد می‌تواند فاجعه‌هایی را رقم بزند. نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)، عدم کنترل فضاهای استادیوم‌ها و بیرون از آن به‌ویژه از سوی نیروی انتظامی و خشونت هواداران نتیجه احساس رهایی از قیدوبندهای موجود در جامعه و خانواده است که فضای استادیوم و شرایط مسابقه به آنها می‌دهد. خاقانی‌آور و شانواز (۱۳۹۵) معتقدند: مدیریت بهتر ورزشگاه در کاهش رفتارهای تحریک‌آمیز و خشونت‌آمیز مؤثر است.

گفتنی است که در پژوهش‌های یادشده، اکثریت بر موارد جزئی همچون رفتار تماشاگران، بلیت‌فروشی، اقدامات تروریستی و ... تأکید شده و هر کدام یک یا چند عامل محدود را در نظر گرفته‌اند و نبود پژوهش‌های جامع در

مبحث ارتقاء امنیت ورزشگاه‌ها و بررسی‌های اندک تخصصی در این زمینه به‌ویژه با رویکرد پیشگیری از پرخاشگری تماشاگران و نیز کاربرد این مبحث در محیط‌های ورزشی در راستای تقویت امنیت، باعث شده است اهمیت امنیت در محیط‌های ورزشی بیشتر مورد توجه قرار گرفته و نیاز به پژوهش در این رابطه احساس شود. افزون‌براین، وجود ابهام‌های اساسی درباره معیارهایی فضاهای ورزشی در راستای تقویت امنیت و همچنین، تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی سبب شده نیاز به انجام پژوهش‌هایی به‌منظور شناسایی عوامل مؤثر در بهبود قابلیت فضاهای ورزشی در راستای توسعه امنیت احساس شود. از طرفی عمده پژوهش‌ها با استفاده از روش کمی بوده و کمتر با رویکرد کیفی انجام شده که یکی از مزیت‌های پژوهش کنونی است و خلأ پژوهشی ناشی از نبود مطالعات کاربردی در راستای بهبود شرایط امنیت فضاهای ورزشی و ایجاد اطمینان برای حضور تماشاگران در ورزشگاه‌های کشور احساس می‌شود.

مبانی نظری پژوهش

با توجه به اینکه سنجش مفهوم امنیت به ذهنیت و نظر افراد وابسته است، بنابراین در قالب متغیر احساس امنیت مطرح شده و بایستی احساس و برداشت آنان را نسبت به مقوله‌های مختلف امنیت سنجش کرد. احساس امنیت به دیدگاه افراد جامعه وابسته بوده و بایستی این احساس را در ذهن تمامی افراد جست‌وجو و اندازه‌گیری کرد. در اینجا، احساس، برداشت، ذهنیت و تحلیل هر فرد در سیستم حائز اهمیت بوده و مبنای سنجش قرار می‌گیرد. این مفهوم از شاخص‌هایی نظیر برخورداری از رفاه و تأمین اجتماعی مناسب، میزان پایین جرم و جنایت، توانایی نیروهای سازمان‌ها و نهادهای تأمین‌کننده امنیت، اعتماد اجتماعی و سرمایه اجتماعی بالا و ... برخوردار است (باپیری، کمریگی و رضایی، ۱۳۹۹: ۳۶).

امنیت را با توجه به ملاک‌های خاص، می‌توان به انواع و ابعاد مختلف تقسیم کرد. در برخی از این تقسیم‌بندی‌ها، با توجه به معیار فرد از امنیت فردی و امنیت جمعی یاد می‌شود. برخی دیگر، ملاک را خرده‌نظام‌ها گرفته و بر این اساس از امنیت اقتصادی، امنیت فرهنگی، امنیت سیاسی و امنیت

اجتماعی نام می‌برند. برخی نیز با توجه نظام‌های اجتماعی کلان به تقسیم‌بندی انواع امنیت پرداخته و از امنیت ملی، امنیت منطقه‌ای و امنیت بین‌المللی یاد می‌کنند (باپیری و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۱). امنیت مفهومی گسترده دارد و دربرگیرنده ابعاد متفاوت روانی، اقتصادی و اجتماعی است. در معنای عام می‌توان امنیت را رهایی از ترس، تهدید و تعرض نشدن به حقوق انسانی تعریف کرد. امنیت و ایمنی به‌عنوان یکی از عوامل بسیار تأثیرگذار بر توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سکونتگاه‌های شهری مطرح شده‌اند؛ در نتیجه، توجه و بررسی امنیت ورزشگاه‌ها که محل حضور تعداد زیادی از افراد است، به‌عنوان یکی از ضرورت‌های اساسی در برنامه‌ریزی است و می‌تواند در افزایش احساس امنیت ذهنی شهروندان برای حضور در این محیط‌ها مؤثر باشد (قنبری و حکاک‌زاده، ۱۳۹۹: ۱۵۲).

تماشاگران^۱ شامل افرادی هستند که تعصب زیادی روی تیم خاص ندارند و نتیجه بازی برای آنها اهمیت زیادی ندارد. در مقابل تشویق‌گران یا هواداران^۲ افرادی هستند که به یک تیم یا باشگاه خاص تعصب می‌ورزند و پویایی بیشتری از تماشاگران عادی دارند (جوان‌جعفری و صفری، ۱۳۹۷: ۴۸). همچنین واژه تماشاگر نما، عنوان ابداعی در فوتبال ماست که برخلاف هنجارهای مرسوم رفتار می‌کند (آقایی و صفاری، ۱۳۹۸: ۳۸).

امنیت از امن گرفته شده است و معنای امن در اصل، آرامش خاطر و آرامش نفس و از بین رفتن بیم و هراس است. امنیت در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است. از نقطه نظر اجتماعی و فرهنگی، وضعیت آرامی است که انسان نسبت به جان، مال، ناموس، حیثیت، هویت، ارتباطات، تفکرات و ارزش‌های خود، چه در زمان حال و چه در زمان آینده، اطمینان داشته و شبانه‌روز را با تحمل حداقل خطرپذیری ممکن سپری کند. امنیت مسابقات ورزشی نیز به معنای اطمینانی است که تماشاگران، بازیکنان، برگزارکنندگان و سایر افراد

^۱ Spectators

^۲ Fans

۳- در این نوشتار مقصود از واژه تماشاگران، تمامی افرادی (متعصب یا غیر متعصب) است که برای تماشای بازی به ورزشگاه می‌آیند.

حاضر در استادیوم‌های فوتبال ایران، نسبت به جان و مال خود دارند و ساعات و دقایق حضور خود در استادیوم را با حداقل خطر ممکن سپری می‌کنند. به عبارتی، امنیت مسابقات ورزشی، به معنای برگزاری مسابقات در ورزشگاه‌ها به دور از هرگونه خطر، تهدید و دلهره است (فو و همکاران،^۱ ۲۰۲۰: ۱۲۸).

پرخاشگری از نظر مفهومی، کنش و عملی است که فرد یا افرادی از روی اراده و آگاهی، به منظور آسیب‌رسانی فیزیکی یا روحی- روانی به دیگران انجام می‌دهند. خشونت و پرخاشگری پدیده‌هایی روانی- اجتماعی هستند که در محیط‌های جمعی همچنان‌آور امکان تجلی می‌یابند. اوباشگری یا هولیگانیزم^۲ شامل تخریب ضررناک اموال همراه با آسیب رساندن به افراد تعریف می‌شود که گاه با سرقت نیز همراه است و توسط دسته یا گروه کوچکی از افراد که به‌طور معمول جوانان هستند، انجام می‌شود که امروزه برای برچسب زدن به رفتارهایی مانند اشکال مختلف خشونت کلامی و فیزیکی، پرتاب اشیاء به طرف افراد، آسیب‌رسانی به وسایل و امکانات باشگاه‌ها و ورزشگاه‌ها، نزاع و درگیری و حتی نزاع با ابزارهایی مثل چاقو، استفاده می‌شود (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۹).

لیگ برتر لیگ برتر خلیج فارس یا لیگ برتر فوتبال ایران، مسابقات لیگ حرفه‌ای و بالاترین سطح مسابقات باشگاهی فوتبال در ایران است که پس از لیگ آزادگان آغاز به کار کرد. در حال حاضر این مسابقات به صورت ۱۶ تیمی برگزار می‌شود. اولین دوره این لیگ در تاریخ ۱۱ آبان ۱۳۸۰ با حضور ۱۴ تیم به‌طور رسمی آغاز شد (ویکی‌پدیا، ۲۰۲۰).

روش‌شناسی

پژوهش کنونی از لحاظ هدف، توسعه‌ای- کاربردی و از نظر روش‌شناسی در گروه پژوهش‌های کیفی جای می‌گیرد. در مطالعه کنونی به‌منظور بررسی جامع‌نگر موضوع، جامعه آماری پژوهش شامل ۱۴ نفر از استادان حوزه مدیریت

^۱ Fu et all

^۲ Hooliganism

ورزشی، متخصصان، خبرگان و مدیران حوزه فوتبال و نیروهای انتظامی و مسئولان حوزه امنیت، از طریق مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته^۱ به شناسایی عوامل مؤثر در ارتقاء امنیت در ورزشگاه‌ها با رویکرد پیشگیری از پرخاشگری تماشاگران لیگ برتر فوتبال پرداخته شد. انتخاب آزمودنی‌ها به صورت نظری و هدفمند بوده و زمانی که سیستم مقوله‌ها یا به اصطلاح نظریه اشباع شد، فرایند جمع‌آوری اطلاعات نیز متوقف شد. نمونه‌گیری نظری یک روش نمونه‌گیری غیرتصادفی و هدفمند است که در پژوهش‌های کیفی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از آنجاکه در این پژوهش، اطلاعات از مصاحبه با افراد دارای ویژگی‌های خاص به دست خواهد آمد، هر مصاحبه عمیق حدود ۳۰ تا ۶۰ دقیقه به طول انجامید. مصاحبه با این پرسش‌های باز: به نظر شما عوامل مهم امنیتی دارای اهمیت از نظر تماشاگران کدام‌اند؟ به نظر شما کمبود و نارسایی از کدام موارد امنیتی باعث بروز پرخاشگری در تماشاگران می‌شود؟ آغاز شد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۴).

پژوهش به شیوه نظریه اکتشافی و بر رهیافت طرح‌های پژوهشی شیوه نواخته انجام شد؛ بدین صورت که پژوهشگران فقط به دنبال شناسایی عوامل امنیتی در ورزشگاه‌ها با رویکرد پیشگیری از پرخاشگری تماشاگران بوده و به وسیله آن با استفاده از یک دسته داده‌ها، نظریه‌ای تکوین یافته که نظریه حاصل از اجرای چنین روش پژوهشی، نظریه‌ای فرایندی است (استراس و کوربین، ۲۰۱۲). مراحل تحلیل داده‌ها از طریق شناسه‌گذاری باز (مؤلفه یا نشان)، شناسه‌گذاری محوری (زیرمجموعه‌ها) و شناسه‌گذاری گزینشی (عوامل اصلی) بود. محبوبیت این روش عمدتاً به دلیل دستورالعمل‌های روشن آن است. شناسه‌گذاری باز، نخستین مرحله شناسه‌گذاری به شمار می‌رود. در شناسه‌گذاری باز، پژوهشگر با ذهنی باز به نام‌گذاری مفاهیم می‌پردازد. این مرحله باز نامیده می‌شود، چراکه پژوهشگر بدون هیچ محدودیتی به نام‌گذاری

^۱ In-depth and semi-structured interview

^۲ Strauss & Corbin

^۳ Open coding

^۴ Axial coding

^۵ Selective coding

مفاهیم می‌پردازد. در این مرحله، پژوهشگر با مرور داده‌ها تلاش می‌کند تا مفاهیم مستتر در داده‌ها را باز شناسد و مقوله‌های اصلی و فرعی را مشخص کند. فرایندی تحلیلی است که به‌وسیله آن، مفهوم‌ها شناسایی شده و ویژگی‌های و ابعاد آنها در داده‌ها کشف می‌شوند. شناسه‌گذاری محوری، فرایند مرتبط کردن مقوله‌های فرعی است که فرایند اختصاص شناسه به مفاهیم موجود در پدیده از حالت کاملاً باز خارج می‌شود و شکلی گزیده به خود می‌گیرد. به بیان دیگر، شناسه‌گذاری باز به بروز محورهای مشترکی در مجموعه داده‌های گردآوری شده منجر می‌شود و با برقراری پیوند بین مقولات، اطلاعات به شیوه‌های جدیدی با یکدیگر ربط می‌یابند. این کار با استفاده از یک پارادایم که متضمن شرایط، محتوا و راهبردهای کنش/کنش متقابل و پیامدهاست، انجام می‌شود. در شناسه‌گذاری گزینشی نیز یکپارچه کردن و پالایش نظریه انجام می‌شود که همان دسته‌بندی و مقایسه مفاهیم استخراج شده از پیکره داده‌هاست؛ در این مرحله نظرات و مفاهیم در طبقه‌های یکسان قرار گرفتند و در نهایت مؤلفه‌های کنونی در مقولات موردنظر شناسایی خواهند شد. هدف از جمع‌آوری داده‌های کیفی در این مطالعه، کشف سازه‌ها و مقوله‌ها درباره توسعه اقتصادی صنعت ورزش با رویکرد کلاس جهانی است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۵).

یافته‌ها

جدول ۱، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱. نتایج ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان پژوهش

جزئیات مصاحبه‌شوندگان	نخبگان دانشگاهی حوزه مدیریت ورزشی	متخصصان و مدیران ستادی حوزه فوتبال	نیروهای انتظامی و مسئولان حوزه امنیت
	۴	۶	۴
تحصیلات	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری
	۴	۶	۴
سابقه	زیر ۵ سال	۵ تا ۱۵ سال	۱۵ سال به بالا
	۲	۶	۶

به دلیل حجم بالای داده‌ها، از ارائه همه داده‌ها خودداری شده و صرفاً نحوه استخراج یکی از مضامین اصلی (خدمات امنیتی) در قالب جدول ۲ به همراه سایر اطلاعات ارائه می‌شود. نتایج نهایی نیز در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۲. نمونه‌ای از فرایند استخراج مضامین اصلی

شناسه محوری	شناسه استخراج‌شده (باز)	نمونه‌ای از متن مصاحبه
مکانات و تجهیزات ورزشگاه	سامانه دوربین‌های مدار بسته	((... شاید دیگه کنترل سنتی و فیزیکی برای امنیت استادیوم‌ها خوب نباشه و باید به روش‌های مدرن و نوین کنترل روی بیاریم که یکی از اون‌ها به کارگیری دوربین‌های مدار بسته در استادیوم که می‌تونه هم نقش بازدارنده و هم نقش کنترل رفتار تماشاگران رو داشته باشه)).
	زیرساخت‌ها و ارتقاء امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری	((... مشکل عمده اینه که صنعت ورزش ما همگام با بخش‌های دیگه به لحاظ فناوری پیش نرفته و از اونجایی که جمعیت زیادی به استادیوم مراجعه می‌کنند باید مدیران ما به‌خوبی امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری مثل بلیت‌فروشی مدرن‌تیره را فراهم کنند)).
	حفاظ، نرده و دیوارهای مناسب	((... در دوره‌های مختلف لیگ برتر که مسابقات حساس مثل بازی استقلال - پرسپولیس برگزار میشه، خیلی اوقات تماشاگران از نرده‌ها بالا میرن و وارد ورزشگاه میشن)).
	هم‌مسیر بودن تماشاگران تیم‌ها	((... پیش از بازی جو آروم هست اما پس از بازی تماشاگران شاید شرایط آرومی نداشته باشند و به همین خاطر ممکنه با هم درگیر بشند که خیلی از بازی‌ها این قضیه رو دیدیم و حتی به خیابون‌های اطراف، اتوبوس‌ها و ... هم کشیده می‌شه)).
	کیفیت خدمات و شرایط رفاهی در ورزشگاه	((... تماشاگران چند ساعت پیش از آغاز بازی به ورزشگاه میرن و نیاز دارند تا از امکانات رفاهی مثل سرویس‌های بهداشتی، آب‌خوری و ... استفاده کنند، اما اگه این موارد شرایط مناسبی نداشته باشه، میتونه روی تماشاگران اثر منفی بزاره)).
	فروش الکترونیکی تمامی بلیت‌ها	((... توی کشورهای پیشرفته اروپایی بلیت الکترونیکی می‌فروشن، حتی تا یک سال طوری که دقیقاً شماره صندلی و جاتون مشخصه و خیلی راحت می‌تونید خرید انجام بدید و نیاز به توی صف بودن برای خرید بلیت نیست)).
	احراز بلیت‌ها با کارت ملی یا کارت هواداری یک بلیت داده بشه و کارت هواداری و کنترل بازار سیاه	((... اگر به هر شناسه ملی یا کارت هواداری یک بلیت داده بشه و زمان ورود به ورزشگاه با کارت ملی یا کارت هواداری احراز هویت بشند، ورود تماشاگران سرعت بیشتری می‌گیره و تراکم صف‌ها

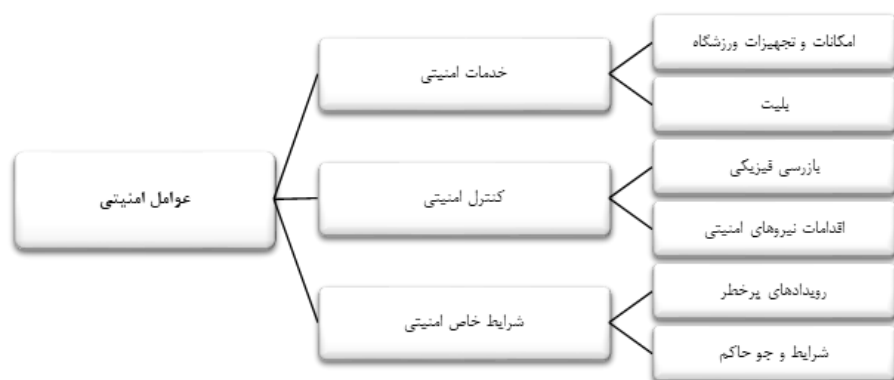
شناسه محوری	شناسه استخراج شده (باز)	نمونه‌ای از متن مصاحبه
		کمتر میشه)).
ورود افراد بدون بلیت		((... بازی‌های زیادی هست که تماشاگران هرچور میتونن از در و دیوار و نرده بالا میرن تا بیان داخل ورزشگاه. حتی توی بعضی از بازی‌های دربی چون جمعیت خیلی زیاده هستن با هل دادن، مأمورها رو کنار میزنن و بدون بلیت میرن توی ورزشگاه)).
جابجاشدن تماشاگران بین جایگاه‌ها		((... در ورزشگاه تماشاگران جای خودشونو ترک می‌کنند و به سکوها دیگه میرند، بعضی از درگیری‌های بین تماشاگران دو تیم هم به دلیل ورودشون به جایگاه همدیگه هست)).
شماره‌گذاری ردیف‌ها، صندلی‌ها، بلیت‌ها و نشستن سر جای خود		((... متأسفانه در کشور ما شماره صندلی و بلیت و نشستن هر فرد سر جای خودش اصلاً جا نیفتاده و هرکسی زودتر بیاد ورزشگاه، صندلی بهتری برای خودش می‌گیره)).

پس از انجام مصاحبه‌ها و تحلیل نظرات خبرگان و متخصصان حوزه فوتبال، در مجموع تعداد ۳۲ شاخص امنیتی مؤثر بر بروز خشونت تماشاگران تیم‌های پرتعداد ایران شناسایی شد که در قالب سه مقوله اصلی و شش عامل زیرمجموعه از عامل اصلی به شرح جدول زیر دسته‌بندی شدند:

جدول ۳. جدول شناسه‌گذاری باز، محوری و انتخابی عوامل مؤثر امنیت در ورزشگاه‌ها

مقوله‌های اصلی (شناسه‌گذاری گزینشی)	عوامل زیرمجموعه (شناسه‌گذاری محوری)	نشان‌ها (شناسه‌گذاری باز)
امکانات و تجهیزات ورزشگاه		سامانه دوربین‌های مدار بسته
		زیرساخت‌ها و ارتقاء امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری
		حفاظ، نرده و دیوارهای مناسب
		هم‌مسیر بودن تماشاگران تیم‌ها
بلیت		کیفیت خدمات و شرایط رفاهی در ورزشگاه
		فروش الکترونیکی تمامی بلیت‌ها
		احراز بلیت‌ها با کارت ملی یا کارت هواداری و کنترل بازار سیاه
		ورود افراد بدون بلیت
		جابجا شدن تماشاگران بین جایگاه‌ها
		شماره‌گذاری ردیف‌ها، صندلی‌ها، بلیت‌ها و نشستن سر جای خود

مقوله‌های اصلی (شناسه‌گذاری گزینشی)	عوامل زیرمجموعه (شناسه‌گذاری محوری)	نشان‌ها (شناسه‌گذاری باز)
کنترل امنیتی	بازرسی فیزیکی	شیوه برخورد و چگونگی انجام بازرسی فیزیکی
		صف‌های طولانی و تراکم تردد در بازرسی فیزیکی
		تعداد و ظرفیت ورودی‌ها و خروجی‌ها
		شکستن و یا دور انداختن اشیاء تماشاگران
		ورود افرادی که الکل یا مواد مخدر مصرف کردند
	اقدامات نیروهای امنیتی	ورود افراد دارای سوءپیشینه کیفری یا خرابکاری
		اجرای قوانین و محدودیت‌های ایجادشده توسط نیروهای امنیتی
		نحوه برخورد و بیان نیروهای امنیتی و مسئولین امنیت ورزشگاه
		کنترل ازدحام و تردد جمعیت و حضور نیروهای امنیتی بین تماشاگران
		کنترل تخریب اموال عمومی و سرقت
شرایط خاص امنیتی	رویدادهای پرخطر	بالابودن سطح آمادگی و حضور فیزیکی نیروها
		تروریسم و حمله‌های خرابکارانه
		بلاایای طبیعی
		ورود تماشاگران بیش از ظرفیت
		نزاع و درگیری میان تماشاگران
	شرایط و جو حاکم	پرتاب سنگ، اشیاء، مواد محترقه و...
		جو حاکم بر بازی و هدایت لیدرها
		کیفیت مدیریت رویداد و آگاه‌سازی تماشاگران
		تحریک رسانه‌ها، مطبوعات و فضای مجازی
		شرایط اقتصادی خانوار
		شرایط سیاسی جامعه
		شرایط فرهنگی و اجتماعی افراد و منطقه

شکل ۱. الگوی شماتیک عوامل امنیتی مؤثر در ورزشگاه‌ها بر پیشگیری از پرخاشگری در تماشاگران لیگ برتر ایران

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش کنونی نشان داد که عوامل امنیتی مؤثر بر خشونت و پرخاشگری تماشاگران در ورزشگاه‌ها دارای هفت عامل زیرمجموعه (شرایط و فضای حاکم بر جامعه، امکانات ورزشگاه، بازرسی فیزیکی، سرقت، بلیت، کنترل نیروهای امنیتی و شرایط خاص) است.

از نظر نخبگان و متخصصان رشته فوتبال در مقوله اصلی خدمات امنیتی، عامل وضعیت امکانات و تجهیزات امنیتی ورزشگاه دارای اهمیت است و دارای مؤلفه‌های سامانه دوربین‌های مداربسته، زیرساخت‌ها و ارتقاء امکانات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری، حفاظ، نرده و دیوارهای مناسب، هم‌مسیر بودن تماشاگران تیم‌ها و کیفیت خدمات و شرایط رفاهی در ورزشگاه است که یافته‌های این پژوهش با یافته‌های پژوهش مصلحی و همکاران (۱۳۹۸)، خطیبی و همکاران (۱۳۹۸)، جوان‌جعفری و صفری (۱۳۹۷)، خاقانی‌آور و شانواز (۱۳۹۶)، عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)، همتی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۵)، نعمتی (۱۳۹۵)، یوسف (۲۰۱۵)، هال و همکاران (۲۰۱۲) و چن (۲۰۰۹) همسوست. یوسف (۲۰۲۰) در پژوهش خود، کنترل تماشاگران به‌وسیله دوربین‌های مداربسته را

^۱ Chen

نشان داد و تبیین می‌کند که استفاده از دوربین مداربسته برای کنترل و کنترل رفتار جمعیت در ژوئیه ۲۰۱۹ آشکار شد: به‌ویژه هنگامی که باشگاه چلسی انگلیس به دنبال سوءاستفاده نژادپرستانه از رحیم استرلینگ بازیکن تیم منچستر سیتی، ورود به استادیوم را برای شش تن از هواداران خود ممنوع کرد. مصلحی و همکاران (۱۳۹۸) ارتقاء، اصلاح و نوسازی امکانات سخت‌افزاری ورزشگاه، خطیبی و همکاران (۱۳۹۸) بلندگوهای باکیفیت و طراحی مناسب ورزشگاه، جوان جعفری و صفری (۱۳۹۷) استفاده هدفمند از دوربین‌های مداربسته برای تلقین حس دیده‌شدن و خاقانی‌آور و شانواز (۱۳۹۶) نارسایی‌های امکانات رفاهی در دامن زدن به خشونت و پرخاشگری تماشاگران را مؤثر می‌دانند. عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) استفاده از وسایل هوشمند و دوربین‌های مداربسته، همتی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۵) زیرساخت‌ها، تسهیلات و ساختارهای فیزیکی اولیه برای انجام عملیات و فرایندهای اجتماعی و نعمتی (۱۳۹۵) طراحی ورزشگاه را مؤثر می‌دانند. وجود تجهیزات و امکانات مربوط به امنیت در ورزشگاه‌ها به روند بازدارندگی خشونت و پرخاشگری کمک شایانی می‌کند. یوسف (۲۰۱۵) افزایش استفاده از سامانه‌های دوربین مداربسته و همچنین جست‌وجو و اسکن تماشاگران در هنگام ورود به استادیوم را به‌دلیل کنترل پدیده هولیگان‌یسم ضروری می‌داند. رنجان و آنوپا (۲۰۱۵) معتقدند که استفاده از فناوری‌های روزآمد می‌تواند جامعه ورزشی را از حوادث و تهدیدهای تروریستی مصون دارد. هال و همکاران (۲۰۱۲) معتقدند: سامانه‌های نظارتی با فناوری جدید و کیفیت بالا، توانایی دوچندانی را برای کنترل هر چه‌بهرتر جزئیات تصاویر اغتشاشات ارائه می‌کنند تا کارکنان امنیتی جزئیات لازم را، که به زمان پاسخگویی سریع و حفاظت بهتر منجر می‌شود، شناسایی کنند. چن (۲۰۰۹) نیز بر مدیریت سخت‌افزار و نرم‌افزار تأکید می‌کند. تفکیک راه‌های تماشاگران تیم‌ها برای جلوگیری از ایجاد تحریک و وجود احساس نظارت و برخورد در صورت بروز رفتار ناشایست، تأثیری بسزا در کنترل افراد دارد. وجود نرده‌ها و دیوارهای با ارتفاع مناسب و استحکام کافی هم از ایجاد هرج‌ومرج

به‌ویژه در زمان ورود افراد از روی دیوارها بدون داشتن بلیت جلوگیری می‌کند. بنابراین در این راستا تفکیک مسیر تماشاگران دو تیم در ورزشگاه، استفاده از سامانه دوربین مدار بسته به تعداد کافی در نقاط مختلف ورزشگاه، بازنگری در وضعیت موانع ایجاد شده برای هدایت مسیر تماشاگران و استحکام آنها، پیشنهاد می‌شود.

از دیگر عوامل مؤثر امنیتی در ورزشگاه‌ها بر پر خاشگری تماشاگران، عامل بلیت است و دارای مؤلفه‌های فروش الکترونیکی تمامی بلیت‌ها، احراز بلیت‌ها با کارت ملی یا کارت هواداری، ورود افراد بدون بلیت و جابجا شدن بین جایگاه‌ها، شماره‌گذاری ردیف‌ها، صندلی‌ها، بلیت‌ها و نشستن سر جای خود که با نتایج پژوهش محمودیان و همکاران (۱۳۹۸)، مصلحی و همکاران (۱۳۹۸)، جوان جعفری و صفری (۱۳۹۷) و محمد کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) همسوست. محمودیان و همکاران (۱۳۹۸) تغییر در نحوه بلیت‌فروشی‌ها و بهره‌گیری از روش‌های جدید در بلیت‌فروشی، مصلحی و همکاران (۱۳۹۸) شماره‌گذاری صندلی‌ها، جوان جعفری و صفری (۱۳۹۷) مکانیزه کردن فرایند فروش بلیت از طریق اینترنت و ساماندهی سکوها و صندلی‌های ورزشگاه از طریق شماره‌گذاری آنها و ثبت مشخصات تماشاگری که در آن محل مستقر است و محمد کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) سازوکار تهیه بلیت و عواملی همچون شیوه توزیع بلیت را تبیین کردند. از این‌رو فروش بلیت به‌صورت حضوری در ورزشگاه‌ها باعث بروز مشکلات فراوان برای تماشاگران شده و باعث شده که آنها از ساعت‌ها قبل برای تهیه بلیت به ورزشگاه بیایند و از طرفی ایجاد صف‌های طولانی، بدون ساماندهی مناسب و بر اساس هرج و مرج و به دنبال آن ایجاد بازار سیاه را به دنبال دارد و پس از شیوه دریافت آن به‌صورت دستی و نبود نظارت کافی باعث بروز مشکلاتی زیادی همچون نبود آمار دقیق تماشاگران و ورود تماشاگران بدون بلیت از جمله آنهاست که این سیستم همچنین باعث می‌شود تا تماشاگران برای ورود به جایگاه‌های بهتر با وجود نداشتن بلیت آن جایگاه نیز اقدام کنند. مشکل دیگر عدم ساماندهی تماشاگران برای نشستن بر روی صندلی درج شده بر روی بلیت است که شبیه به مسابقه

ماراتنی شده که هر کس زودتر به ورزشگاه بیاید، جای بهتری به دست می‌آورد. بنابراین در این خصوص الکترونیکی کردن همه مراحل خرید و دریافت بلیت، احراز با کارت ملی یا کارت هواداری برای جلوگیری از بازار سیاه، جلوگیری از ورود افراد بدون بلیت و جلوگیری از جابه‌جایی تماشاگران در بین جایگاه‌ها، شماره‌گذاری بلیت و کنترل برای نشستن افراد بر روی شماره درج‌شده در بلیت، پیشنهاد می‌شود.

در بین عوامل امنیتی مؤثر بر خشونت و پرخاشگری تماشاگران، عامل بازرسی فیزیکی اهمیت داشته و دارای مؤلفه‌های تعداد و ظرفیت ورودی‌ها و خروجی‌ها، صف‌های طولانی و تراکم تردد، شیوه برخورد و چگونگی انجام بازرسی بدنی و شکستن یا دور انداختن اشیاء توسط تماشاگران است که با نتایج پژوهش مصلحی و همکاران (۱۳۹۸)، خاقانی‌آور و شانواز (۱۳۹۵) و هال (۲۰۱۰) همسوست. مصلحی و همکاران (۱۳۹۸) فراهم کردن مسیرهای ورود و خروج متعدد برای تماشاگران را در پیشگیری از خشونت تماشاگران مؤثر می‌داند. نتایج پژوهش خاقانی‌آور و شانواز (۲۰۱۷) نیز نشان می‌دهند که رفتارهای نیروی انتظامی و سایر عناصر مدیریت ورزشگاه در پرخاشگری تماشاگران مؤثر است و هال (۲۰۱۰) بر آموزش کارکنان کنترل‌کننده ورودی‌های استادیوم در مورد شیوه‌های بازرسی بدنی و کنترل اعتبارنامه افراد تأکید می‌کند. بر این اساس تماشاگران در ورودی‌ها باید در صف‌های طولانی منتظر بمانند که این انتظار هم در قسمت بازرسی بدنی و هم در ورودی اخذ بلیت وجود دارد و می‌تواند با ایجاد خستگی، عامل خشونت و پرخاشگری شود. یکی از نارضایتی‌های تماشاگران، شیوه بازرسی فیزیکی است که گاه در نحوه برخورد و شیوه بیان نیروهای امنیتی دقت کافی وجود نداشته و برخی از وسایل تماشاگران را بدون نظرخواهی و اجازه گرفتن از آنها شکسته یا دور می‌اندازند که بعضی از موارد به واکنش متقابل تماشاگران می‌انجامد. بنابراین ایجاد ورودی‌ها و خروجی‌ها متناسب با جمعیت و توجیه نیروهای امنیتی و اعمال دقت‌نظر در برخورد و شیوه بیان با تماشاگران، پیشنهاد می‌شود.

عامل دیگر، اقدامات نیروهای امنیتی در ورزشگاه است و دارای مؤلفه‌های اجرای قوانین و محدودیت‌های ایجادشده توسط نیروهای امنیتی، نحوه برخورد و تبیین مسئولان امنیت، ازدحام و تردد جمعیت و تخریب اموال عمومی و سرقت است که با نتایج پژوهش‌های پورزرنگار (۱۳۹۷)، جوان جعفری و صفری (۱۳۹۷)، شیخی و شریفیان (۱۳۹۶)، عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)، شهابی و همکاران (۱۳۹۵)، یوسف (۲۰۱۵)، رنجان و آنوپا (۲۰۱۵)، غلامی‌ترکسلویه و حیدری‌نژاد (۱۳۹۴)، رمضان‌اغلو (۲۰۱۲) و هال (۲۰۱۰) همسوست. پورزرنگار (۱۳۹۷) محدودیت‌های ایجادشده توسط نیروی انتظامی و مسئولان ورزشگاه‌ها، ازدحام بیش‌ازحد جمعیت، کنترل خشونت‌آمیز و پر خاشگورانه جمعیت و کمبود اطلاعات از قوانین بازی در میان بازیکنان، مربیان و تماشاگران را تبیین می‌کند. جوان-جعفری و صفری (۱۳۹۷) نتیجه گرفتند که وقتی افراد در یک خشونت جمعی شرکت می‌کنند، تصورشان این است که دیگر نظارتی بر رفتارهای آنها وجود ندارد و پلیس یا دستگاه قضایی نمی‌تواند آنها را شناسایی کند و همچنین اذعان می‌کند که با مستقر کردن نیروهای مخفی در داخل محافل تماشاگران متعصب و تربیت نیروهای پلیس متخصص برای کنترل رفتار جمعی تماشاگران می‌توان بر رفتار جمعی تماشاگران کنترل داشت. شیخی و شریفیان (۱۳۹۶)، بر سرقت و آسیب‌رساندن به وسایل و اشیاء یا نابودی آن به‌علت عدم امکان سرقت، تأکید می‌کنند. هیجان‌های شدیدی که تماشاگران از بازی حساس، احساس می‌کنند، امکان دارد که آنها هنگام تخلیه هیجان موجب آسیب‌رساندن به امکانات و اموال عمومی و اموال دیگران شوند. عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) بر اجرای قوانین در ورزشگاه همانند دیگر محیط‌های اجتماعی، عدم کنترل فضاهای استادیوم‌ها و بیرون از آن به‌ویژه از سوی نیروی انتظامی تأکید داشته و تبیین می‌کنند که خشونت هواداران نتیجه احساس رهایی از قیدوبندهای موجود جامعه و خانواده است که فضای ورزشگاه و شرایط مسابقه به آنها می‌دهد. شهابی و همکاران (۲۰۱۶) رفتار مسئولان برگزارکننده، یوسف (۲۰۱۵) افزایش تعداد نیروهای امنیتی حاضر در استادیوم‌های میزبان مسابقات و نیز آموزش تخصصی این افراد، رنجان و آنوپا (۲۰۱۵) تغییر در قوانین و مقررات موجود و غلامی‌ترکسلویه و

حیدری‌نژاد (۱۳۹۴) واکنش‌های گاه سخت‌گیرانه و نسنجیده نیروهای کنترل اجتماعی، حضور تعداد زیادی از افراد در یک محیط، برقراری امنیت و اجرای قوانین و برخورد با تماشاگران هنجارشکن را از وظایف اصلی نیروهای امنیتی دانسته‌اند. اقدام نیروهای امنیتی بر جلوگیری از بروز مشکل برای دیگران، از تحریک تماشاگران جلوگیری می‌کند. رمضان‌اغلو (۲۰۱۲) بیان می‌کند که نباید به تماشاگرانی که الکل مصرف کرده و رفتارهای تعصبی دارند، اجازه ورود به استادیوم داده شود. هال (۲۰۱۰) نیز آموزش تکنیک‌های مدیریت جمعیت به نیروی انسانی را تبیین می‌کند. همچنین معتقدند: اهمیت وظایف نیروهای امنیتی در کنترل جمعیت با توجه به وجود انبوه تماشاگران و هدایت و نظارت بر تردد آنها، می‌تواند بر ایجاد نظم و کاهش هرج‌ومرج و نیز جلوگیری از تخریب اموال عمومی و سرقت مؤثر باشد. اما باید در نوع برخورد و شیوه بیان دقت‌نظر داشته باشند و از تحریک تماشاگران اجتناب کنند. در این راستا، اجرای قوانین به نحو شایسته و درنظرداشتن انعطاف و شرایط ورزشگاه، توجیه مسئولان امنیت درباره شیوه گفتار و بیان با تماشاگران و ایجاد گشت‌های انتظامی و اطلاع‌رسانی و آگاهی تماشاگران، پیشنهاد می‌شود.

عامل دیگر از نظر نخبگان و متخصصان، رویدادهای پُرخطر است که مؤلفه‌های آن شامل تروریسم، حمله‌های خرابکارانه و بلایای طبیعی، ورود تماشاگران بیش از ظرفیت، نزاع و درگیری میان تماشاگران و پرتاب سنگ، اشیاء، مواد محترقه و ... است و در این زمینه نیز نتایج پژوهش کنونی با نتایج مصلحی و همکاران (۱۳۹۸)، جوان‌جعفری و صفری (۱۳۹۷)، غلامی‌ترکسلویه و حیدری‌نژاد (۱۳۹۴)، کوآکوا و وککوا (۲۰۱۵)، جورج و مابی (۲۰۱۵)، هال و همکاران (۲۰۱۲)، هال (۲۰۱۰)، کواکلی و دانلی (۲۰۰۹) و هال و همکاران (۲۰۰۸) همسوست. پژوهش مصلحی و همکاران (۱۳۹۸) بر مقابله با گسترش شورش و دیگر اشکال سوءرفتار تماشاگران در اطراف و در داخل ورزشگاه تأکید می‌کند و جوان‌جعفری و صفری (۱۳۹۷) نشان دادند: افرادی که در ورزشگاه‌ها

^۱ Kovacova & Vackova

^۲ George & Mawby

^۳ Coakley & Donnelly

به اعمال خشونت متوسل می‌شوند، وقتی خود را در میان عده‌ای می‌بینند و احساس می‌کنند که دیگران در شرایط بحرانی از آنها حمایت می‌کنند، به راحتی مرتکب اعمال اوباشگرانه می‌شوند. غلامی ترکسلویه و حیدری‌نژاد (۱۳۹۴) نیز در نتایج پژوهش خود تبیین می‌کنند که شعار، پرتاب اشیاء، فحاشی، آشوب و غیره مصداق این گفته‌هاست. کوآکوا و وککوا (۲۰۱۵) در نتایج پژوهش خود بر مدیریت کیفیت امنیت تأکید دارند. جورج و مابی (۲۰۱۵) تبیین می‌کنند که پژوهشگران، مکان‌های ورزشی محل برگزاری بازی‌های المپیک لندن را در سال ۲۰۱۲، از نظر احتمال ارتکاب جرم و وجود تروریسم ارزیابی کردند که نتایج پژوهش آنها، آثار مثبتی برای کارگروه سازماندهی بازی‌های المپیک در پی داشت. هال و همکاران (۲۰۱۲) می‌نویسند: هنگام برگزاری مسابقات و رویدادهای ورزشی ممکن است حوادثی به صورت ناخواسته رخ دهد که مدیران برگزاری باید آماده مقابله با آنها باشند. همچنین هال (۲۰۱۰) حادثه ورزشگاه^۱ و کشته شدن ۹۹ نفر از هواداران تیم لیورپول را مطرح می‌کند که پس از پژوهش‌های انجام‌شده مشخص شد علت حادثه، عدم رعایت ایمنی و ورود بیش از ظرفیت تماشاگران در ورزشگاه بوده است و نیز حادثه ورزشگاه هیسل^۲ که به مرگ ۳۹ تماشاگر منجر شد و مشکلات مربوط به چینش صندلی‌های ورزشگاه گزارش شده است و پس‌ازاین دو حادثه، صندلی‌دار کردن اجباری همه ورزشگاه‌های انگلستان، جدا کردن تماشاگران از یکدیگر از طریق فواصل امنیتی^۳ بین بلوک‌های تماشاگران و جداکردن هواداران دو تیم انجام شد. کواکلی و دانلی (۲۰۰۹) ازدحام بیش‌ازحد جمعیت را از علل پر خاشگری تماشاگران می‌دانند. هال و همکاران (۲۰۰۸) تروریسم، بلایای طبیعی و ازدحام جمعیت در ورزش را تشریح می‌کند. عدم توجه به موارد امنیتی در ورزشگاه‌ها بسیار مهم است، به گونه‌ای که اگر حادثه‌ای رخ دهد، کنترل آن بسیار سخت خواهد بود و می‌تواند خسارات و صدمات زیادی بر جای گذارد و ازاین‌رو بروز حوادثی مانند

^۱ Hillsborough^۲ Heysel^۳ Buffer zone

بمب‌گذاری و آتش‌سوزی در میان انبوهی از جمعیت، به‌سختی مهار خواهد شد. ورود تماشاگران بیش از ظرفیت نیز بارها در ورزشگاه‌های کشور دیده‌شده که افزون‌بر ایجاد مزاحمت برای تماشاگران دیگر و بروز هرج‌ومرج، می‌تواند خود حادثه‌آفرین باشد و تماشاگران در فشارهای وارده از سیل جمعیت دچار آسیب‌دیدگی شوند. از طرفی بروز درگیری در میان تماشاگران و به دنبال آن پرتاب اشیاء مانند سنگ و مواد محترقه در ورزشگاه‌های کشور وجود دارد که در بازی‌های حساس بیشتر دیده می‌شوند و صدمات جانی فراوانی نیز به دنبال داشته است. بنابراین کنترل دقیق تماشاگران در ورودی‌ها، کنترل فروش بلیت و ورودی‌های استادیوم برای عدم ورود افراد اضافه‌تر از ظرفیت و کنترل موارد پرخاشگری و درگیری در بین جمعیت با استقرار نیروها، پیشنهاد می‌شود.

براساس نظر نخبگان و متخصصان، نتایج پژوهش تبیین می‌کند که شرایط و فضای حاکم از عوامل مهم امنیتی ورزشگاه‌ها در بروز خشونت و پرخاشگری در بین تماشاگران است که دارای مؤلفه‌های فضای حاکم بر بازی، مدیریت رویداد، شرایط اقتصادی خانوار و شرایط سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است. نتایج این پژوهش با نتایج محمودیان و همکاران (۱۳۹۸)، نژادسجادی و همکاران (۱۳۹۷)، شهبابی و همکاران (۱۳۹۵)، رنجان و آنوپا (۲۰۱۵) و غلامی‌ترکسلویه و حیدری‌نژاد (۱۳۹۴) همسوست. محمودیان و همکاران (۱۳۹۸) اثر فضای استادیوم بر تماشاگران، نژادسجادی و همکاران (۱۳۹۷) فضای حاکم بر بازی، شهبابی و همکاران (۱۳۹۵) عامل مدیریتی نقش ناجا و نیروهای برگزارکننده، رنجان و آنوپا (۲۰۱۵) آگاهی‌بخشی عمومی، غلامی‌ترکسلویه و حیدری‌نژاد (۱۳۹۴) وضعیت اقتصادی، توجه نداشتن به بسیاری از نیازهای جامعه جوان مثل فقر، بیکاری، گسترش شهرنشینی، دگرگونی در الگوهای اوقات فراغت، اهمیت یافتن فوتبال و نقش هویت‌بخش آن برای طرفداران و رمضان‌اغلو (۲۰۱۲) نشان داد که رسانه‌ها و لیدرها موجب افزایش رفتارهای تعصبی و خشونت تماشاگران می‌شوند. چن (۲۰۰۹) معتقد است: مدیریت و برنامه‌ریزی به‌عنوان مقوله‌ای مهم شناخته شده و تأکید دارند که برنامه‌ریزی امنیتی، باید خیلی زود به محل برگزاری اعلام شود. تماشاگرانی که برای تماشای یک بازی به ورزشگاه می‌آیند، دارای اعتقادهای

مختلف، تنوع فرهنگ، گرایش‌های سیاسی متفاوت و ... هستند و از سوی دیگر ضعف در سیستم ساختاری و مدیریتی، وقوع رویدادهای سیاسی، قرارگیری جامعه در شرایط سخت اقتصادی، شکل‌گیری شخصیت فرهنگی و اجتماعی در جامعه و رویدادهای ازاین‌قبیل می‌تواند به ورزشگاه کشیده شود و تماشاگران در ورزشگاه به تخلیه نارضایتی خود پردازند. شرایط جامعه بر فرد تأثیر مستقیم می‌گذارد که ازجمله آنها می‌توان به رویدادهای سیاسی، سختی‌های معیشتی و اقتصادی، شرایط فرهنگی، تنوع زبان و تنوع قومیت و ... اشاره کرد که اگر شرایط فردی که در جامعه دچار مشکلات متعدد است و برای تفریح و سپری کردن وقت فراغت خود به ورزشگاه می‌آید، مورد توجه قرار نداشته باشد؛ خود می‌تواند عاملی بر ایجاد پرخاشگری شود. تماشاگران همان افرادی هستند که در جامعه زندگی می‌کنند و حضور آنها در ورزشگاه به این معناست که مشکلات آنها نیز همراه آنهاست و نباید از آن چشم‌پوشی کرد. از طرفی وجود شرایط خاص در جامعه می‌تواند فضای روی سکوها را متأثر از خود کرده و باعث ایجاد پرخاشگری شود. بنابراین توجه به شرایط حاکم بر روی سکوها و جامعه به‌ویژه از سوی مسئولان ورزشگاه و نیروهای امنیتی امری ضروری است. بنابراین در این حیطه توجیه مسئولان ورزشگاه و نیروهای امنیتی برای ایجاد انعطاف لازم، تلاش برای دور کردن ذهنیت افراد از مشکلات جامعه و ایجاد برنامه‌ها و امکانات مناسب برای تفریح تماشاگران پیشنهاد می‌شود.

حضور تماشاگران در ورزشگاه‌ها، با توجه به حوادث پیش‌آمده در برخی از بازی‌های لیگ برتر از سوی خانواده‌ها مورد تردید قرار گرفته است و خانواده‌ها برای حفظ سلامت فرزندان‌شان و پیشگیری از خطرات مانع از حضور آنها در ورزشگاه می‌شوند. از طرفی وجود احساس ناامنی باعث شده تا کودکان و افراد دارای سن بالا نیز برای تماشای بازی، کمتر به استادیوم بیایند؛ اتفاقی که در کشورهای پیشرفته در فوتبال رخ نمی‌دهد و خانواده‌ها به همراه همسر و فرزندان‌شان به راحتی و با آرامش خیال برای تماشای بازی به ورزشگاه می‌روند. در این راستا توجه به امر مدیریت این فضا و به دنبال آن آموزش و فرهنگ‌سازی در میان تماشاگران بسیار ضروری است که مسئولان مربوط باید

از رسانه ملی، شبکه‌های اجتماعی و مدارس استفاده کنند. ضروری است در پی انجام این اقدامات، نظارت مداوم و کنترل رعایت قوانین و برخورد با تماشاگران هنجارشکن انجام شود و همانند کشورهای پیشرفته در صنعت فوتبال از جرایم سبک تا ممنوعیت‌های ورود به ورزشگاه و حتی زندان در نظر گرفته شود که در کشور ما به‌درستی انجام نمی‌شود.

از محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به وجود مشکلات مدیریتی در ورزشگاه‌ها، یکسان نبودن زیرساخت‌ها و وجود مشکلات سخت‌افزاری ورزشگاه‌ها، نامساعد بودن وضعیت اقتصادی خانوار در سطح کشور، تنوع و اختلاف فرهنگی در سطح کشور اشاره کرد. براساس نتایج حاصل از پژوهش کنونی، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های فرهنگ‌سازی با تکیه بر مدارس، رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی تدوین شود. همچنین می‌توان به آموزش و توجیه مربیان، بازیکنان، کادر فنی و ... در راستای کنترل رفتار تحریک‌آمیز اتمام ورزید. افزایش کنترل و نظارت بر تماشاگران آشوبگر و برخورد قانونی با این افراد و باشگاه‌های آنها از دیگر پیشنهادهایی است که می‌توان به مدیران ارائه داد. با هدف تکمیل اطلاعات این پژوهش، سایر پژوهشگران می‌توانند درباره شناسایی ابعاد و ارتباط عوامل امنیتی مؤثر بر پیشگیری از پرخاشگری تماشاگران با زمینه‌های رشته‌های دیگر همچون روانشناسی مطالعه کنند. همچنین مطالعه تطبیقی عوامل امنیتی مؤثر بر پیشگیری از پرخاشگری در ورزشگاه‌ها در بین تماشاگران ایران با چند کشور منتخب، بررسی عوامل امنیتی مؤثر بر پیشگیری از پرخاشگری در ورزشگاه‌ها در سایر رشته‌های ورزشی و مقایسه آن با فوتبال پیشنهاد می‌شود که از جمله موضوعات پژوهشی برای پژوهش‌های آینده است.

سپاسگزاری

نگارندگان مقاله، از نویسندگان و مترجمانی که مقالات و کتب‌شان در این پژوهش مورد مطالعه و استناد قرار گرفته و همچنین از همکاری عوامل اجرایی و علمی فصلنامه که با دیدگاه‌های ارزشمند خود بر غنای پژوهش افزودند، قدردانی می‌کنند.

- آقایی، مجید؛ صفاری، علی. (۱۳۹۷). «بررسی جرم‌شناختی خشونت تماشاگران فوتبال». پژوهش‌های حقوق و جزا و جرم‌شناسی. شماره یازدهم. صص ۳۵-۶۷. بازیابی از: https://jclc.sdil.ac.ir/article_66821.html
- باپیری، امیدعلی؛ کمربیگی، خلیل؛ رضائی، نورمحمد. (۱۳۹۹). «رابطه ابعاد احساس امنیت و افسردگی در دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی استان ایلام». پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی. سال سیزدهم. شماره چهارم. صص ۳۳-۵۶. بازیابی از: <http://dx.doi.org/10.22034/osra.2020.95057>
- پورزرنگار، جلیل. (۱۳۹۷). «بررسی دلایل پرخاشگری تماشاگران فوتبال شهر رشت در ورزشگاه‌ها و ارائه راه‌کارهایی جهت کاهش آن». رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری. شماره پنجم. صص ۸۸-۸۰. بازیابی از: <http://majournal.ir/index.php/ma/article/view/56>
- پورزرنگار، جلیل؛ انتشاری، فاطمه. (۱۳۹۷). «مقایسه دیدگاه ذی‌نفعان ورزش فوتبال استان گیلان درباره عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری تماشاگران». رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری. شماره ششم. صص ۱۴۲-۱۲۷. بازیابی از: <http://majournal.ir/index.php/ma/article/view/71>
- جوان جعفری، عبدالرضا؛ صفری، صادق. (۱۳۹۷). «چالش‌های حقوق کیفری در مواجهه با اوباشگری تماشاگران فوتبال». مطالعات حقوق کیفری دانشگاه تهران. دوره چهل‌وهشت. شماره یک. صص ۶۲-۴۷. بازیابی از: [doi: 10.22059/jqclcs.2018.206941.1116](https://doi.org/10.22059/jqclcs.2018.206941.1116)
- خاقانی‌آور، فاطمه؛ شانواز، بلال. (۱۳۹۵). «بررسی خشونت کلامی و مجازی تماشاگران فوتبال در ایران (علل و راه‌کارها)». مطالعات تربیت‌بدنی و علوم ورزشی. شماره چهارم. صص ۵۴-۴۰. بازیابی از: <http://noo.rs/Pm33L>
- خطیبی، امین؛ خبیری، محمد؛ جلالی فراهانی، مجید. (۱۳۹۸). «شناسایی مهم‌ترین عوامل شکل‌دهنده جو ورزشگاه‌های فوتبال (با رویکرد بازاریابی)». پژوهش‌های فیزیولوژی و مدیریت در ورزش. شماره اول. صص ۲۲-۹. بازیابی از: http://www.sportrc.ir/article_89258.html
- شهابی، محمود؛ ملکی، امیر؛ ذکایی، محمدسعید؛ آخوندی، محمد. (۱۳۹۵). «بررسی عوامل مدیریتی مؤثر بر نقش ناجا در مواجهه با رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران در ورزش فوتبال شهر تهران». انتظام اجتماعی. شماره سوم. صص ۱۰۸-۸۳. بازیابی از: http://sopra.jrl.police.ir/article_62633.html

- شیخی، رضا؛ شریفیان، اسماعیل. (۱۳۹۶). «عصبانیت و خرابکاری در تماشاگران فوتبال و ارتباط آنها با کیفیت خدمات در استادیوم‌های ورزشی». پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی. شماره دوم. صص ۸۹-۹۵. بازیابی از:
http://arsmb.journals.pnu.ac.ir/article_4301.html
- عباس‌زاده، محمد؛ سعادت‌نژاد، موسی؛ کبیری، افشار؛ عشایری، طاه‌ها. (۱۳۹۶). «بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر پر خاشگری در بین تماشاگران فوتبال». فصلنامه پژوهش‌های انتظام اجتماعی، شماره چهارم، صص ۷۰-۳۵. بازیابی از:
http://sopra.jrl.police.ir/article_83299.html
- غلامی ترکسلویه، سجاد؛ حیدری‌نژاد، صدیقه. (۱۳۹۴). «بررسی دیدگاه هواداران تیم‌های فوتبال اهواز در خصوص عوامل مؤثر بر بروز پر خاشگری». مطالعات مدیریت ورزشی. شماره بیست‌وهشتم. صص ۱۳۴-۱۲۱. بازیابی از:
https://smrj.sscc.ac.ir/article_399.html
- فرجی، رسول؛ همتی‌نژاد، مهرعلی؛ شبانی، سپیده. (۱۳۹۸). «نقش و اهمیت منابع انسانی در تأمین امنیت استادیوم‌های فوتبال». نشریه مدیریت منابع انسانی در ورزش. شماره دوم. صص ۱۹۴-۱۷۹. بازیابی از:
http://shm.shahroodut.ac.ir/article_1525.html
- قنبری، پونه؛ حکاک‌زاده، مینا. (۱۳۹۹). «بررسی عوامل مؤثر در بهبود قابلیت‌های فضاهای ورزشی در راستای توسعه امنیت شهری». مطالعات مدیریت ورزشی. شماره شصتم. صص ۱۶۸-۱۵۱. بازیابی از:
https://smrj.sscc.ac.ir/article_1563.htm
- محمدکاظمی، رضا؛ شیخ، محمود؛ شهبازی، مهدی؛ راسخ، نازنین. (۱۳۸۶). «بررسی علل آشوب تماشاگران فوتبال پس از شهرآورد بزرگ ایران (از دیدگاه تماشاگران)». پژوهش در علوم ورزشی. شماره هفدهم. صص ۱۱۴-۱۰۱. بازیابی از:
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=79119>
- محمدی، فروغ؛ کلاته سیفری، معصومه؛ رضوی، محمدحسین؛ فارسیجانی، حسن. (۱۳۹۸). «طراحی مدل کیفی توسعه اقتصادی صنعت ورزش ایران با رویکرد تولید در کلاس جهانی». پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی. شماره اول. صص ۸۴-۶۹. بازیابی از:
http://arsmb.journals.pnu.ac.ir/article_5846.html
- محمودیان، عابد؛ صادقی بروجردی، سعید؛ دریانورد، امیر؛ دلشوب، وحید. (۱۳۹۸). «اثر ابعاد جو استادیوم ورزشی بر نیت‌های رفتاری تماشاگران فوتبال با میانجیگری رضایت». پژوهش‌های معاصر در مدیریت ورزش. شماره هفدهم. صص ۶۸-۵۳. بازیابی از:
https://smms.basu.ac.ir/article_3097.html

- مصلحی، لیلا؛ سلطان حسینی، محمد؛ سلیمی، مهدی. (۱۳۹۸). «شناسایی و اولویت‌بندی راه‌کارهای پیشگیری از جرم در حوزه جرایم ناشی از خشونت تماشاگران فوتبال». انتظام اجتماعی. شماره چهارم. صص ۹۰-۶۹. بازیابی از:
http://sopra.jrl.police.ir/article_93194.html
- نژادسجادی، احمد؛ گودری، ریحانه؛ قهرمان تبریزی، کوروش. (۱۳۹۷). «شناسایی عوامل بروز پرخاشگری در بازیکنان لیگ برتر فوتبال بانوان». مطالعات روانشناسی ورزشی. شماره بیست و چهارم. صص ۵۰-۲۳. بازیابی از:
doi: 10.22089/spsyj.2017.3790.1384
- نعمتی، نعمت‌اله. (۱۳۹۵). «اثر عوامل اجتماعی و فیزیکی محیطی بر حضور تماشاچیان لیگ برتر فوتبال ایران». مطالعات مدیریت ورزشی. شماره چهارم. صص ۱۸۶-۱۷۱. بازیابی از:
https://smrj.ssric.ac.ir/article_907.html
- ویکی‌پدیا. (۲۰۲۰). لیگ برتر خلیج فارس.
wikipedia.org/wiki/fa/
- همتی‌نژاد، مهرعلی؛ تیلور، تریسی؛ قلی‌زاده، محمدحسن؛ فرجی، رسول. (۱۳۹۵). «اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر امنیت ورزشگاه‌های فوتبال ایران با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی». مدیریت ورزشی. شماره یک. صص ۸۵-۶۹. بازیابی از:
https://jsm.ut.ac.ir/article_58249.html
- Chen, R. (2009, March). Large-scale stadiums set the standard. A&S International, 56-62.
- Cleland, J., & Cashmore, E. (2018). Nothing will be the same again after the Stade de France attack: Reflections of association football fans on terrorism, security and surveillance. Journal of Sport and Social Issues, 42(6), 454-469.
- Coakley, J. J., & Donnelly, P. (2009). Sport in Society: Issues and Controversies, First Canadian Edition, Toronto: McGraw-Hill.
- George, R., & Mawby, R. I. (2015). Security at the 2012 London Olympics: Spectators' perceptions of London as a safe city. Security Journal, 28(1), 93-104.
- Hall, S. A. (2010). An examination of British sport security strategies, legislation, and risk management practices. The Sport Journal, 13(2).
- Hall, S. A., Marciani, L. & Cooper, W. (2008). Introducing a sport event security aware system, North American Society for Sport management Conference (NASSM), Toronto, Ontario, Canada.

- Hall, S., Cooper, W., Marciani, L., & McGee, J. (2012). Security management for sports and special events: An interagency approach to creating safe facilities. *Human Kinetics*. 253-254.
- Kováčová, L., & Vacková, M. (2015). Applying Innovative Trends in the Process of Higher Education Security Personnel in Order to Increase Efficiency. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 186, 120-125
- Fu, L., Wang, X., Liu, B., & Li, L. (2020). Investigation into the role of human and organizational factors in security work against terrorism at large-scale events. *Safety Science*. Volume 128, August 2020, 104764
- Mil, H.I., Sanli, S., Yildirim, A. & Domac, S. (2015). Interprofessional education model for sport security professionals in turkey. *European Scientific Journal*, 11(8), 88-104.
- Praditsathaporn, S., Kaviya, S., & Yupapin, P. P. (2010). Sport safety improvement using security camera without audience privacy violation. *Procedia-social and behavioral sciences*, 2(1), ۶۲-۶۷.
- Ramazanoglu, F. (2012). Spectators' behaviour from the view of security forces in sport competitions. *Archives of Budo*, 8(2), 59-۶۳.
- Ranjan, W., & Anupa, J. (2015). The Problem of Violence and Human Right violation in Global Sport. *International Journal of Social Science and Entrepreneurship*, 4(4), 215-226.
- Spaaij, R. (2016). Terrorism and security at the Olympics: Empirical trends and evolving research agendas. *The International Journal of the History of Sport*, 33(4), 451-468.
- Strauss, A., & Corbin, J. (2012). *Principles of qualitative research: Techniques and stages of ground theory*. Translation: Ibrahim Afshar (2012). Tehran: Publishing Ney.
- Swenson, J. S. (2012). Unsportsmanlike Conduct: The Duty Placed on Stadium Owners to Protect Against Fan Violence. *Marquette Sports Law Review*. 23(1), 135-153.
- Tarmizi, N. R. A., Ridzuan, A. Z., Harun, A. L., Ismail, A., Hai Liaw, J. O., & Zainol, N. A. M. (2017). Exploring Risk Behaviour towards Safety and Security Organization. *International Journal of Advanced Scientific Research and Management*, 2(6).

- Voorhees, E. (2018). Mitigating Risk: A Delphi Study Identifying Competencies in Sport and Event Security Management.
- Yusoff, N. H. (2015). Relationship between Situational Factors and Deviant Behaviour among Football Spectators in Malaysia. *International Journal of Arts and Commerce*, 4(1).
- Yusuf, A. O., Akinwusi, A. T., & Morakinyo, E. O. (2020). Examining The Level of Stadium Security and Safety during Nigeria Professional Football League Matches. *European Journal of Physical Education and Sport Science*.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.3627967>

